

Projektek az NIIF égisze alatt

Internet2 (I2) típusú alkalmazások bevezetése

Amikor 1996-ban 34 amerikai egyetem létrehozta az Internet2 Előkészítő Bizottságot (Internet Steering Committee), küldetésnyilatkozatukban hangsúlyozták: a projekt elsődleges feladata az lesz, hogy „elősegítse és koordinálja olyan hálózati szolgáltatások, alkalmazások, technológiák fejlesztését, telepítését, működtetését és mindezen fejlett technológiák továbbadását, amelyek biztosítják, hogy az Amerikai Egyesült Államok megőrizze vezető szerepét a felsőoktatás és kutatás területén, s felgyorsítsa az új szolgáltatások, alkalmazások elterjedését az internet világában”.

Világossá vált, hogy az internet jelen formájában csak a technológiai fejlődés lineáris modelljét követheti, technikai korlátjai igazából akadályozzák, hogy időben megtörténjen az a „nagy ugrás”, amely egy következő korszak adekvát világinformációs rendszerévé teheti a hálózatot. Az új eszközök, technológiák és alkalmazások kipróbálásához „laboratóriumi” körülmények kellenek.

Újfajta technikák-technológiák

Az I2 egyik legfontosabb küldetése, hogy nem csupán a mindenki által mindig kevesellt sávészélesség problémáját akarja megoldani, hanem ugrásszerű minőségi javulást eredményezve a mai körülmények között üzemszerűen nem működtethető vagy egyáltalán el sem képzelhető alkalmazásokat hozzon létre.

A jelenlegi gyors hálózatokhoz képest százszoros, illetve ezerszeres (!) sebességnövekedés már önmagában is életre hívhat ilyeneket, s még inkább az, hogy a „jövő internetjét” a mostani „lehető legjobb minőségre törekvés” (best effort) helyett a „garantált minőségű szolgáltatás” (guaranteed Quality of Service) alapelve jellemzi majd. Ennek egyik meghatározó eleme, hogy még a nagy sebességigényű alkalmazások számára is garantálni tudja az állandóságot és az adatforgalom biztonságát, valamint a megfelelő tartalmakat. Mindezek a következő új típusú technikák-technológiák megjelenését, napi használatba vételét jelentik/jelenthetik (megjegyezve, hogy az újdonságok egy része éppen a technológia következtében fog „kitalálódni”):

- digitális könyvtárak, amelyek hifi hang- és videoátvitellel, nagyméretű és nagy felbontású képekkel, hatalmas adattömeggel jellemezhetők;
- újfajta környezet a kutatási kooperációk számára, amelyben megjelenik a virtuális laboratórium, a távoli műszer-, robot- és gépvezérlés, a kép-hang-szóveg kezelésével történő valós idejű kommunikáció;
- a virtuális hálózati megjelenés teljes értékű, az adott alkalmazás kontextusában valószerűnek számító környezettel;
- sokcsatornás, magas minőségű, interaktivitást biztosító hangátviteli technikák, amelyek biztonsággal szinkronizálhatók más adatátviteli metódusokkal;
- telemedicina, beleértve a műszer- és betegmegfigyelés távoli alkalmazását, a távdiagnózist is;
- óriási adattömegeket megmozgató, tudományos, statisztikai stb. adatokkal dolgo-

zó osztott projektek, amelyek újfajta makroszemlélet alapjául szolgálhatnak.

A fenti alkalmazási területek jól szemléltetik az I2 maitól teljesen eltérő lehetőségeit. Ahhoz azonban, hogy ezekkel itthon is élhessünk, bekapcsolódhassunk a projektekbe, fel kell készülnünk a váltásra. Mivel a nemzetközi helyzethez hasonlóan az újdonságok kipróbálásában, megalkotásában nálunk is az egyetemek, kutatóintézetek járnak az élen, magától értetődő, hogy ennek a közösségnek a hálózati projektjében is helyet kell kapnia az említett technológiák alkalmazásának. Létre kell hozni azt a bázist, amelyre alapozva az I2 típusú alkalmazások hazai környezetben is tanulmányozhatók, kidolgozhatók. Egyebek mellett a következő típusú projektek képzelhetők el az NIIF irányításával, finanszírozásával:

- az internet-telefontechnika kipróbálása tágabb körben, pl. intézményi digitális telefonközpontok hálózaton való összekapcsolásával;
- faxrendszerű digitális hálózatot használó általános dokumentumküldő, ill. fogadó rendszer kiépítése, amely a hazai és nemzetközi könyvtárközi dokumentumellátást is megoldaná;
- az egyes országos hálózati koordináció alapuló projekteknél (pl. MOKKA – országos osztott katalogizálási projekt, ill. KözEIKat – közös könyvtári lekérdezés stb.) dedikált és garantált külön sávészélesség biztosítása;
- országos multimédia alapú múzeumi rendszer támogatása;
- Magyar Elektronikus Filmtár, Magyar Elektronikus Zeneműtár stb. kezdeményezése, amely a hazai film- és videokultúrát, ill. zenei archívumokat dolgozná fel;
- a Neumann János Digitális Könyvtár terveihez való kapcsolódás, amely a magyar történelmet, kultúrát dolgozná fel minőségi digitalizálással (pl. nagy felbontású faksimilék a Corvinákról, történelmi hang- és dokumentumfilm-archívum stb.);
- virtuális távoktatási projekt technikai háttérének megteremtése, beleértve a távoli számítógépeken folytatott szimulációt, a valós laboratóriumokban, esetleg teremben valódi eszközökön végzett gyakorlatot, továbbá a realaudio, realvideo vagy azoknál jobb technikákkal történő valós idejű közvetítést, ill. archívumból való szolgáltatást;
- klinikák közötti együttműködésben kísérleti távdiagnosztikai, beteg-megfigyelési és műszerkezelési módszerek terápiás, sebészeti eljárások kidolgozására;

- automatikus termelési, folyamatirányítási módszerek fejlesztése;
- nagy grafikai igényű szoftverek távoli indításának, ill. használatának programja (pl. X-Window környezetben);
- távoli események közvetítése, archiválása, az anyag visszakereshetővé tétele és szolgáltatása;
- megfigyelőrendszerek vizsgálata (biztonsági, őrzési stb. céllal).

Természetesen helyet kell kapnia a kísérletezésnek is, hogy ma még nem látható technikák is felbukkanhassanak (pl. a már ma is képessé előtérbe került, manipulátorokkal irányított műtétek távoli végrehajtása stb.), hiszen éppen az lenne a projekt célja, hogy a technikai lehetőség kihívásai új megoldásokat hívjanak életre.

Mindezeket a szempontokat figyelembe véve az NIIF program keretében két, egymáshoz csak az átviteli közeg technológiájában kötődő projekt elindítására látunk esélyt.

A régi Magyarország könyvkultúrája (digitális könyvtári projekt)

A nagy sebességű hálózat könyvtári alkalmazásának igen sok aspektusa lehet, hiszen előtérbe állítható bármelyik fontos szempont (multimédiás elemek, garantált sebesség, együttműködési programok stb.), s azok együttese is. Melyek azok a területek, ahol a jövő (és részben a jelen) könyvtárosa számára fontos lehet a nagy sebességű kapcsolat?

- A mind komplexebb és kiterjedtebb szolgáltatások egyidejű, nagy tömegű távoli elérése.
- Általános multimédiás elemek beépítése az információs rendszerekbe.
- Nagy felbontású dokumentumtárolás a bibliográfiai rekord mellett.
- Full text elemekkel dolgozó nagyméretű adatbázisok.
- Virtuális prezentációk egy-egy téma kiállítászerű feldolgozásával.
- Garantált sebességű kapcsolattal mindennapi közös munkavégzés (pl. osztott katalogizálás).
- Nem hagyományos dokumentumok mintákat, esetleg egész anyagot tartalmazó feldolgozása (kép, térkép, kotta, film, video, hangzóanyag stb.).

Kezdetben nem lehet szó másról, mint hogy a fenti szempontok közül a legtöbbet reprezentáló módon ún. pilotprogramot indítsunk el, kísérleti és vizsgálódó jelleggel. Nagyon fontos, hogy mielőbb úgy folyjon a kísérlet, hogy egy vagy több vidéki város is

bekapcsolódjon. A projektnek demonstrálnia kell: nem csupán pár száz méteres körzetben, a főváros néhány intézménye között lehet szolgáltatásokat indítani.

Tartalmi szempontból a projekt túlzás nélkül szenzációs szakmai eredményeket prezentálna. Nem kevesebbet, mint a könyvnyomtatás feltalálása utáni bő két évszázad teljes, könyvekben és olvasmányokban megfogható, a lehetőség szerint fellelhető anyaggal operáló hatalmas adatbankja. Mindez azt jelenti, hogy kvantitatív módon megvizsgálható és vizuálisan is megjeleníthető a korabeli teljes magyar írásbeliséghez köthető művelődés alapadattára.

Több uniós keretprogram is szerepet vállal az európai kulturális örökség digitális feldolgozásában. Az ún. 5th Framework egyik alprojektje kifejezetten megcélóz ilyen alkalmazásokat. Az európai szellemtörténet forrásanyagát képező régi könyves kutatások egyik legjelentősebb központja a wolfenbütteli Herzog August Bibliothek (<http://habsni.hab.de/>), amellyel több program keretében is régi együttműködése alakult ki a Szegedi Olvasmánytörténeti Munkaközösségnek (<http://www.bibl.uszeged.hu/~clio/keve/olvtort1.html>).

A szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén majdnem két évtizede kezdődtek el a Kárpát-medence 16–18. századi olvasási szokásait tanulmányozó kutatások. Ezek során, csaknem 20 éves munkával föltárták a Kárpát-medence teljes könyvkultúrájának forrásanyagát, s a feldolgozást is megkezdték. A tudományos kutatási anyag imponáns sorozatban folyamatosan jelenik meg.

A tervezett projekt többpillérű lenne, támaszkodna az eddigi szegedi, nemzetközi hírű eredményekre, a megszerzett és páratlan régi könyves-számítógépes gyakorlatra, a helyben is megtalálható, igen jelentős, különleges régi könyves gyűjteményekre (pl. Somogyi Könyvtár és JATE EK), valamint az egyedülálló régi könyves specialista könyvtárosképzési tapasztalatokra, szükségletekre. Így az együttműködni szándékozó, ill. bevonható partnerek száma sem kevés:

- Szegedi Olvasmánytörténeti Munkaközösség;
- Szegedi Művelődéstörténeti Intézet;
- JATE Egyetemi Könyvtár;
- JGYTF Könyvtártudományi Tanszék;
- Scriptum Rt. (Szeged);
- Országos Széchényi Könyvtár;
- KLTE Központi Könyvtár;
- Somogyi Könyvtár (Szeged);
- ELTE Egyetemi Könyvtár;
- Institut für die Erforschung der Frühen Neuzeit, Bécs;
- Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel;
- Universitat Bibliothek, Franeken.

A projekt eredményeképpen egy, a hazai művelődéstörténet 15–18. századi korszakának tanulmányozásához alapvető adatbázisrendszer jönne létre, amelyik alapvető eredményeket dolgozna fel a szellemi tudományokban ritkaságnak számító kvantitatív kataszterrel, melyet egyedülállóan egészítene ki a korpusz egy jelentős részének multimédiás bemutatása (könyvek, kötések, illusztrációs anyag).

Ez a gyakorlatban azt jelentené, hogy az adatbázisok választ adnának azokra a kér-

désekre, hogy ki és mikor milyen könyvet olvasott és gyűjtött a 16–17. századi Kárpát-medencében, s a rendszerben mindez összekapcsolódna a legfontosabb könyvtörténeti levéltári forrás megjeleníthetőségével és a legjellemzőbb kötetek illusztrációs anyagának megtekinthetőségével. Az interdisziplináris tudományos hasznosíthatóságon kívül átélethetővé válna a reformáció utáni 200 év magyarországi tudományossága, az európai tudomány és olvasmányanyag teljes recepciója.

Mindez igen sokfajta felhasználói igényt ki tud elégíteni, a primer kutatói elvárástól a középiskolai tanulói kívánalmakig.

A projekt három nagy alkalmazásra épülne. Egy nagy SQL adatbázisban jelennének meg a könyvtártörténet forrásai, a korszakban tetten érhető mintegy 150 ezer könyves adat, amely körülbelül 60 ezer konkrét könyvvel hozható összefüggésbe. Egy másik adatbázis tartalmazná tehát a könyveket. Majd végül egy harmadik az összes vonatkozó szakirodalmat dolgozná fel. A második pillér a hazai könyves kultúrát átfogó kézikönyvek feldolgozása lenne, így potenciálisan a korszak összes hazai nyomdaptermékeit felderíthetnénk. Harmadik alprojektként a költő Zrínyi híres barokk főúri könyvtárának VRML vagy ahhoz hasonló, faksimilét is tartalmazó rekonstrukciójával jelennének a tökéletes virtuális prezentáció lehetőségét is. A három fő rész összességében egymásra épülne, és teljes hipertextes viszonyban lenne egyik a másikkal, ill. a külföldi forrásokkal.

Talán érdemes külön is hangsúlyozni, hogy az értelemeszerűen ilyen jellegű Zrínyi-könyvtárrekonstrukción túl, az egész anyag alapvetően multimédiás jellegű. Egyrészt az SQL lekérdezések eredményei „image map” típusú térképek segítségével jeleníthetők meg (hasonlóan a választási rendszerekhez), másrészt a legfontosabb művek borítója, címlapja, margináliái, tulajdonosbejegyzései stb. nagy felbontású faksimilében jelennének meg. Mindezt a gyűjteményeket bemutató video is színesítheti.

A hazai és nemzetközi kutatási kapcsolatok (Horvátország, Németország, Hollandia) nem csupán az anyag szakmai feltárása miatt lényegesek, hanem azért is, mert az ott formálódó hasonló projektek fizikailag is összekötésbe kerülnek a mi anyagunkkal. Ez a többi között azt jelenti, hogy a nyugat-európai olvasmányanyag tekintélyes részét nem itthonról, hanem a távoli szerverekről kapcsolni a rendszer. A külföldi tudomány magyarországi recepciójának adatait pedig mi szolgáltatnánk a partnerek projektjeihez. Értelemeszerűen ez azzal jár, hogy az egész projekt minimum két- vagy háromnyelvű lesz, hiszen a nemzetközi érdeklődés is jelentős.

A régi magyar könyvkultúra digitális könyvtári projektje a következő figyelemre méltó eredményekkel kecsegtet – a ma még megfoghatatlan, sokszor csak szlogen szintjén jelentkező „digitális könyvtári szolgáltatás” tartalommal való megtöltése, három nagyon fontos területen:

- Magyar és nemzetközi együttműködés keretében hatalmas kultúrtörténeti rekonstrukció valósulna meg, amely mint alkalmazás lenne arra, hogyan prezentálhatók a hálózaton tudományos adatbázisok úgy, hogy azok egyszerre szóljanak

tudományos kutatókhoz és más szinten, akár a középkorúakhoz is.

- Mind az SQL, mind az SGML adatbázisok lekérdezése, ahol csak lehetséges, generált grafikus eredményt adna (térképre vetítések stb.). A projekt teljes anyagában, mind a könyves források, mind a konkrét könyvek esetében jó minőségű digitális faksimilét mellékelnének.
- Láthatóvá válna, hogy virtuális valóságmodelléssel valós, egykorvált és kitárlt könyvtárak alkothatók meg, amelyek jórészt a hagyományos könyvtárakhoz hasonló vagy soha el nem képzelt szolgáltatásokat valósíthatnának meg.

A három terület együttesen a digitális könyvtárépítés olyan sok és bonyolult problémáját veti fel, amelyek megoldásának hozadéka a teljes akadémiai közösség könyvtári kultúrájának jövőjét, a hálózati tájékozódás és tájékoztatás egészét érinti. A nemzetközileg kompatibilis projekt, az együttműködés az uniós szándékokkal való legteljesebb egybehangzást mutatja. A hálózati kultúrának, a digitális könyvtárépítésnek ilyenét reprezentációja az elektronizáció peremvidékén élő tudományágakat kapcsolhatja be.

Az elektronikus információs bázist szélesítő projektek

Az IIF, majd az NIIF kezdetű feladatának tekintette, hogy a hálózati technológiák és eszközök meghonosításán és menedzsmentjén túl figyelmet fordítson az akadémiai szféra (és a csatlakozó kör) tagjainak felhasználói szintű támogatására is. Nyilvánvaló azonban, hogy a 90-es évek elejére jellemző, az eszközök üzembe állítására koncentrált korszak után egyre nagyobb hangsúlyt kapnak ezen technikai eszközök felhasználói lehetőségei, hiszen valójában ebben a körben dől el, érdemes volt-e beruházni, és jól tudjuk-e kihasználni a technika adta lehetőségeket.

Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK)

Az 1994 elején meghirdetett Magyar Elektronikus Könyvtár kezdeményezés mára elérte azt a fejlődési szakaszt, amikor a keretek újragondolásával magasabb szinten lehetne folytatni az eddig sikeresnek bizonyult vállalkozást. A pár éve elindult „kísérleti szolgáltatás” során szerzett tapasztalatok megerősítették a MEK szervezőit abban, hogy szükség van egy ilyen gondosan karbantartott és szakszerűen rendezett elektronikus szövegyűjteményre a magyar hálózaton, sőt az eredeti elképzelésekhez képest újabb lehetséges célok is felmerültek: a külföldön élő magyarok ellátása klasszikus szépirodalmi művekkel, vakok és gyengén látók számára felolvasható formátumú számítógépes szövegek szolgáltatása, az egyetemi jegyzetkiadás gondjainak enyhítése az elektronikus publikálás segítségével stb. Voltaképpen a MEK a mai napig öntevékeny hálózati mozgalom, amelyet önkéntes munkában építenek könyvtárosok, kutatók, egyetemi hallgatók, magánemberek, és az NIIF támogatja. Az elektronikus könyvtár lényegében az NIIF központi számítógépére telepített webszerverként üzemelő szolgáltatás, amely felület dokumentumok közvetlen olvasását és/vagy letöltését illetve visszakeresését (katalógusok, indexek) segí-

ti elő (<http://www.mek.iif.hu>). Jelenlegi állománya mintegy 2600 dokumentum. A gyűjtemény fő forrásai a hazai elektronikus folyóiratok, egyéb online és CD-ROM kiadványok, a MEK könyvtárosaival eljuttatott számítógépes dokumentumok, begépelte vagy szkennelt anyagok.

Az eddigi programfejlesztések köszönhetően a böngészés mellett indexelt keresés is biztosítja a hatékony tájékozódást. A MEK létrejötté serkentőleg hatott a hazai elektronikus publikálásra. Egyre nagyobb mértékben bővül a feldolgozható dokumentumok köre, mind több elektronikus szöveget juttatnak el a könyvtárhoz, amelyek azonban gyakran még további feldolgozást – átfűzést, katalógizálást, esetleg korrektúrázást – igényelnek. A feldolgozandó anyagok bővülésével nem tart lépést a MEK-et építők, támogatók létszáma. A könyvtár további növekedésének szűk keresztmetszete egyre inkább az „elektronikus könyvtárosok” száma, az aktív segítők tábora. Fejlesztésének meggyorsítása, egy „professzionális” szolgáltatás kifejlesztése és egy valódi „könyvtár” létrehozása céljából a közeljövőben szükséges lesz új fázist kezdeni a projektben.

A továbbfejlesztés érdekében el kell kezdeni a MEK „intézményesítését”. A már megfogalmazott „polcgyűjtés rendszerét” anyagi/erkölcsi ösztönzéssel és teljesítményorientált felelősséggel kell kiegészíteni. A polcgyűjtéssel az NIIF szerződést kötne megfelelő összegű támogatással. Szerencsés lenne, ha a polcgyűjtés egy adott intézmény képviselőjében magukra vennék egy tudományterület gyarapítását, amelyért ugyanakkor az adott intézmény is felelősséget vállalna. Polcgyűjtés-támogató intézmények elsősorban könyvtárak, közgyűjtemények, kutatóintézetek, egyéb akadémiai intézetek lehetnének. A „professzionális” elektronikus könyvtárosok mellett fontos volna megőrizni a MEK-mozgalom jellegét, az önkéntes segítők taborát is. A könyvtári szféra tevékeny támogatását a különböző könyvtári szervezetekkel való kapcsolatfelvétellel lehetne elősegíteni. A könyvtárakon kívül intézményes összeköttetésbe kellene lépni a hazai kiadványokkal, folyóirat-szerkesztőségekkel is. Rövid távon talán el lehetne érni, hogy a MEK megkapja a már kiadott és újrakiadásra nem tervezett művek elektronikus változatait, természetesen a megfelelő szerzői jogi hozzájárulással. Ez még inkább megvalósíthatónak látszik az újrakiadással nem foglalkozó folyóirat-szerkesztőségeknél. Az NIIF az adatbázis- vagy az azokhoz hasonló, külön pályázatokban anyagilag támogathatna olyan intézményeket, amelyek közérdekű, teljes szöveges, MEK-formátumú vagy a könyvtárba átvehető anyagokat kívánják digitalizálni.

Tavaly különféle társulásokban sikeres pályázatokon vett részt a MEK, aminek következtében jelentősen bővítette szolgáltatásainak körét. Így elkészült egy teljes szövegű visszakereső rendszer, s a hazai hálózati elektronikus szövegtárak legjavát feldolgozó linkgyűjteményünk könyvtári technológiával történő feldolgozása is megtörtént (1200 MARC alapú rekord). Számos nagy digitális kiadványt megvásároltunk, egyebek mellett a Verstárat, a Pallas-lexikont, a Marczali Világtörténetet. Ezek egy része már feldolgozva megtalálható a MEK polcain.

A MEK munkálatainak koordinálására, az érdeklődő „aktivisták” szervezésére és – nem utolsósorban – a pályázatokon jogi személyként való megjelenésre a Hungamet bevonásával hamarosan önálló egyesület jön létre. Ez lehetővé teszi majd a MEK fentiekben leírt szakmai háttérjének kiszélesítését.

A KözEIKat továbbfejlesztésének terve

A Közös Elektronikus Katalógus egyetlen www-felületen keresztül (bróker) lehetővé teszi, hogy a könyvek, könyvtári információk után kutató bármely felhasználó az egyes könyvtárkatalógusok külön használatánál megkeresse a keresett művet/műveket. Alkalmassá továbbá a könyvtárak közötti különféle tájékozódásokra, adatcserékre, s alapja lehet egy könyvtárközi kölcsönzési elektronikus rendszernek is.

A KözEIKat a fenti program keretében mint viszonylag kis költségvetésű pilot jött létre annak megvizsgálására, hogy külföldi kísérleteket követve mi magunk képesek vagyunk-e legalább két különféle rendszerű adatbázist egyszerre lekerdeznünk webfelületen. Ma le tudja kérdezni hét nagy egyetemi könyvtár különféle rendszerű katalógusát és azonos felületen a Magyar Elektronikus Könyvtárat is. Nagyon sokan szeretnék mihamarabb kapcsolódni a rendszerhez, köztük nem kevesen olyanok, akiknek ez (mint pl. Miskolcnak) a saját www-felületű katalógus-lekerdezésének gondját is megoldaná.

Nagy előrelépést jelentene egy kvázi nemzeti közös lekerdező felület irányába, ha az „Internet felhasználói projektjei” NIIF program keretében folyamatos meghívásos pályázat formájában támogatnánk a csatlakozni szándékozókat. Ez a folyamat 1998 végén meg is indult; a sikeres pályázati forduló után további könyvtári katalógusok bekapcsolását kezdehetjük el. A rendszer technológiai fejlesztésére is szükség van, hogy a szabványos Z39.50-es katalógusokat és a „csak” KözEIKat protokollon keresztül kommunikálókat egyaránt le tudja kérdezni.

Az utóbbi hónapokban a KözEIKat bróker – mintegy tucatnyi társa mellé – beköltötték a hasonló témájú legfontosabb közös lekerdező honlapjára az angliai NISS szerverten (<http://www.niss.ac.uk>).

Magyar Országos Közös Katalógus (MOKKA)

A MOKKA olyan, 16 könyvtár részvételével tervezett rendszer, amely – az egyes könyvtárak rendszereinek érintetlenül hagyásával – egyetlen adatbázisban kereshetően egyesíti a részt vevő könyvtárak egységes szabványok szerint készülő katalógusait. Ezáltal lehetőséget ad a könyvtár- és információhasználóknak arra, hogy egyetlen folyamatban kereshessék a 16 könyvtár összességében a kívánt dokumentumokat. Emellett – és ez a közös (korábbi szóhasználatlaltal: osztott) katalógizálás másik jelentős előnye – nem kell ugyanazt a dokumentumot annyiszor katalógizálni, ahány könyvtár beszerzi. Az elsőként beszerző könyvtár katalógizálásának eredményét minden további könyvtár átveheti, feltüntetve a közös katalógusban saját azonosító kódját és azokat az adatokat, amelyek átjárhatóvá teszik a rendszert a köz-

ponti adatbázisból az egyes könyvtárak adatbázisaiba, ahol aztán megállapítható, hogy az illető dokumentum kölcsönözhető-e, bent van-e stb. A tervek szerint a MOKKA központi adatbázisainak „háttérében” – a Magyar Nemzeti Bibliográfia adatbázisában és más nagy, nemzetközi adatbázisokban – is lehet majd keresni, s ha a katalógizálandó dokumentum még nem volt található a MOKKA adatbázisában, katalógustétele (rekordja) átvehető a „háttérből”, és a kívánalmak szerint szerkeszthető, kiegészíthető (pl. tárgyszavakkal, megjegyzésekkel).

Szervezetileg a Mokka (ez esetben Magyar Országos Közös Katalógus Egyesület) 16 könyvtár egyesülete. E 16 könyvtár állománya a magyarországi dokumentumteremtés lényegében teljesen, a hazai lelőhelyű külföldi dokumentumokat pedig csaknem 70%-ban reprezentálja.

Az elképzelések szerint a MOKKA a későbbiekben jelentősen bővül, és az itthoni állomány tételeit gyakorlatilag 100%-ban tartalmazza majd. Ezáltal országos lelőhelynyilvántartássá (központi katalógussá) és – valószínűleg középtávon – a könyvtárközi kölcsönzés elektronikus rendszerének keretében is válik. A működés a könyvek katalógusaival kezdődik, amihez a jövőben csatlakoznak más dokumentumok katalógusai, ideértve – feltételezhetően valamiképpen integrálódva a Nemzeti Periodika Adattárral (NPA) – a folyóiratokat és más időszaki kiadványokat, a nemcsak hálózaton található, hanem önálló hordozón vagy a részt vevő könyvtárak digitális archívumában rendelkezésre álló elektronikus dokumentumokat is.

A MOKKA projekt 16 tagkönyvtára név szerint:

- Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára;
- Budapesti Műszaki Egyetem, Könyvtár és Tájékoztatói Központ;
- Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára;
- Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár;
- Gödöllői Agrártudományi Egyetem Könyvtára;
- József Attila Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára (Szeged);
- Janus Pannonius Tudományegyetem Központi Könyvtára (Pécs);
- Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Központi Könyvtára;
- Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára (Debrecen);
- Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára;
- Miskolci Egyetem Könyvtára;
- Országgyűlési Könyvtár;
- Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár;
- Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum;
- Országos Széchényi Könyvtár;
- Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára.

Az NIIF a Mokka Egyesülettel kötött szerződés szerint részese ennek a projektnek; egyfelől az összes könyvtárnak magas szintű hálózati infrastruktúrát szolgáltat, másfelől pedig a Mokka rendszere számára a szervert is biztosítja, vagyis a központi adatbázisok és a rendszerszoftver is az NIIF gépein foglal helyet.

KOKAS KÁROLY